

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

ELECTRONIC GOVERNMENT AS A TOOL FOR MODERNIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

Стаття присвячена питанням розвитку електронного урядування освітніх послуг у закладах вищої освіти України. Акцентовано, що електронне урядування у сфері освіти є одним із необхідних факторів розвитку інформаційного суспільства. З'ясовано, що становлення інноваційного суспільства висуває нові вимоги до створення умов для реалізації потенціалу особистості через освіту. Розглянуто елементи єдиного інформаційного простору закладу вищої освіти та обґрунтовано, що втілення електронного урядування в освітній процес закладу вищої освіти має на меті підвищення рівня та якості освіти шляхом застосування новітніх способів комунікації з учасниками освітнього процесу, нових способів надання освітніх послуг та інформації. Аргументовано, що «E-governing» має стати сучасним інструментом для адміністрації закладу вищої освіти, оскільки він має ряд переваг. Встановлено, що освітні послуги зазнали суттєвого покращення завдяки електронному урядуванню та розвитку комп'ютерних технологій. Розвиток комп'ютерних технологій став однією з перспективних платформ для розвитку сучасної системи дистанційної освіти, електронного навчання (e-learning), мобільного навчання (m-learning), які ефективно використовуються для різноманітних форм навчання. Зазначено можливості та переваги електронного навчання, яке у найближчому майбутньому визначатиме структуру закладів вищої освіти. Встановлено, що парадигма електронного навчання докорінно змінює роль викладача та здобувача вищої освіти, а онлайн-методи мають значно ширші можливості порівняно з традиційними методами навчання. Проаналізовано світовий досвід функціонування електронного урядування у сфері освіти, встановлено переваги та недоліки найвідоміших моделей і наголошено, що у процесі формування української моделі електронного урядування освітніх послуг було б корисно запозичити найкращі практики світового досвіду функціонування електронного урядування.

Ключові слова: електронне урядування, електронний документообіг, електронна демократія, електронне навчання, інформаційно-комунікаційні технології, освітній процес, заклад вищої освіти.

The article is devoted to the development of electronic governance of educational services in higher education institutions in Ukraine. It is emphasized that e-governance in the field of education is one of the necessary factors for the development of the information society. It was found that the formation of an innovative society puts forward new requirements for the creation of conditions for the realization of the individual's potential through education. The elements of a unified information space of a higher education institution were considered and it was substantiated that the implementation of electronic governance in the educational process of a higher education institution aims to increase the level and quality of education by using the latest methods of communication with the participants of the educational process, new ways of providing educational services and information. It is argued that "E-governing" should become a modern tool for the administration of a higher education institution, as it has a number of advantages. Educational services have been found to have improved significantly due to e-governance and the development of computer technology. The development of computer technologies has become one of the promising platforms for the development of a modern system of distance education, electronic learning (e-learning), mobile learning (m-learning), which are effectively used for various forms of learning. The possibilities and advantages of e-learning, which will determine the structure of higher education institutions in the near future, are indicated. It has been established that the e-learning paradigm fundamentally changes the role of a teacher and a student of higher education, and online methods have much wider opportunities compared to traditional methods of education. The world experience of the functioning of e-governance in the field of education was analyzed, the advantages and disadvantages of the most famous models were established, and it was emphasized that in the process of forming the Ukrainian model of e-governance of educational services, it would be useful to borrow the best practices of the world experience of the functioning of e-governance.

Key words: electronic governance, electronic document flow, electronic democracy, electronic learning, information and communication technologies, educational process, higher education institution.

УДК 37.014.62:004
DOI <https://doi.org/10.32843/ptma2663-5240-2022.30.10>

Гарасим П. М.

д. екон. наук, професор,
завідувач кафедри обліку і аудиту
Національний лісотехнічний університет
України

Воляник Г. М.

к. екон. наук,
доцент кафедри обліку і аудиту
Національний лісотехнічний університет
України

Шутка С. Є.

к. екон. наук,
доцент кафедри обліку і аудиту
Національний лісотехнічний університет
України

Постановка проблеми. Основним чинником формування суспільства держави та забезпечення його розвитку є освіта. Трансформація українського суспільства через призму інноваційних технологій є передумовою входження України до числа розвинених країн. Становлення інноваційного суспільства висуває нові вимоги до

створення умов для реалізації потенціалу особистості.

Генератором інновацій є освіта різних видів і рівнів. Сучасний ринок освітніх послуг розвивається досить швидко і динамічно. Споживачі освітніх послуг мають нові запити. Тому перед вищими навчальними закладами постають сучасні виклики щодо освітніх

інновацій, активізації уваги цільової аудиторії до послуг освітнього закладу.

Позиціонування освітніх закладів та видів їх освітніх послуг відбувається через відповідний контент. Основною характеристикою успішного контенту є його інформативність та унікальність.

Існують різні види контентів, кожний з яких розрахований на залучення певного сегмента цільової аудиторії: потенційні абітурієнти та їх батьки, а також стейкхолдери (роботодавці, випускники, органи державного управління (служби зайнятості, органи реєстрації, ліцензування і акредитації освітніх установ тощо), а також громадські організації, які мають безпосереднє відношення до поширення освітніх послуг.

Родзинкою якісного контенту є привернення уваги та встановлення контакту між закладом вищої освіти та цільовим споживачем, а також створення між ними емоційного зв'язку.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій сприяв появі електронного урядування («e-goverming»). Використання електронного урядування сприятиме розширенню взаємодії закладів вищої освіти з потенційними студентами по всьому світу та дозволить закріпити себе як провайдерів глобальної освіти [1, с. 65].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Серед вагомих наукових праць із питань дослідження електронного урядування як в Україні, так і в інших країнах світу треба виділити роботи таких учених, як Волох О.К., Архипова О.Є., Абраменко Ю.Ю., Семчук І.В., Мазур В.Г., Августин Р.Р., Бондаренко А., Гриднев В., Дубас О.П., Горбулін В.П., Ерицяк Н.В., Семенченко А.І., Карпенко О.В., Ковбасюка Ю.В., Дрешпака В.М., Клименко І. В., Клімушин П. С., Колесніченко І. М., Коновал В.О., Линьова К.О., Міхровської М.С., Чорноус А.Г. та інших. Дослідженнями у царині втілення електронного урядування у сфері освіти займаються такі науковці: Косарев Т.В., Лазебна І.В., Пасик-Косарева Н.О., Романчук О.З., Бисага Ю.М., Берч В.В., Нечипорук Г.Ю., Чечерський В.І., Застрожнікова І.В. та ін..

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання електронного урядування не є новим напрямом наукових досліджень, у цій царині дослідженням різних аспектів присвячено багато праць і розробок, які характеризуються різноманітністю підходів. Проте не існує єдиного підходу до запровадження електронного урядування освітнього процесу у закладах вищої освіти України. Залишаються невирішеними проблеми універсального підходу до вмісту контенту єдиного інформаційного простору закладу вищої освіти у частині електронного урядування.

Мета статті полягає у вивченні характеру змін у сфері освіти щодо впровадження елементів електронного урядування та відповідного зростання управління інформаційними технологіями.

Виклад основного матеріалу. Електронне урядування або «e-goverming» є визначальним пріоритетом реформування системи державного управління. e-Government або «електронне урядування» – один із сучасних інструментів, покликаний запровадити дієвий та прозорий механізм публічного управління в нашій державі. Запровадження електронного урядування в Україні є важливим кроком до європейської інтеграції та розвитку інформаційного суспільства загалом.

Поняття «електронне урядування» передбачає використання інформаційних технологій, які є не просто технологіями, а результатом трансформаційної взаємодії між інструментами та людьми. Інформаційні технології не можуть функціонувати відокремлено, вони є частиною інформаційної системи, яка включає комп'ютерну техніку, телекомунікаційне обладнання та людський ресурс. Використання цифрових технологій у публічному управлінні передбачає обробку електронних документів як джерел інформації, що в свою чергу дозволяє здійснювати комунікацію [2, с. 23].

Глобальні зміни, спричинені пандемією COVID-19, прискорили необхідність швидкої адаптації та цифрової трансформації суспільних процесів і відповідно стали поштовхом до швидкого реагування урядами країн на нові соціально-економічні обставини [3, с. 23].

Пандемія спричинила необхідність руху України у керунку подальшого і максимального розвитку електронного урядування. Стало цілком очевидним те, що багато процесів можна перевести у віртуальний формат, тим самим зменшуючи витрати на реалізацію суспільних інтересів. Необхідність дотримання протиепідемічних заходів змусила розширити методи комунікації у всіх сферах, заклади освіти перейшли у більшості у дистанційну форму комунікації. Як відомо, кожне явище завжди має як мінімум дві сторони: негативним є те, що суспільство несе втрати через погіршення прямої комунікації з органами управління, а позитивним моментом є те, що цифровізація суспільства розширює можливості взаємодії з органами управління та спонукає громадян до пошуку шляхів самореалізації.

На зміну пандемії прийшов воєнний стан в Україні, що знову актуалізує необхідність пошуку нової освітньої системи та засобів комунікації. Сучасне суспільство щоразу набирає рис інноваційного, тим самим висуваючи нові вимоги до

рівня освіти та нових методів її надання. Сучасний заклад вищої освіти повинен оперативно реагувати на освітні запити здобувачів вищої освіти, можливість їх перекваліфікації у зв'язку із швидким розвитком технологій. В університетах повинен бути сформований єдиний інформаційний простір, який забезпечував би доступ до затребуваної інформації щодо стану навчальних, науково-дослідних та адміністративно-господарських процесів, а також дозволяв би здійснювати управління і контроль над ними в цілому.

Контент єдиного інформаційного простору закладу вищої освіти містить такі елементи:

- системи електронного урядування (електронний документообіг, електронна демократія);
- автоматизовані інформаційні системи структурних підрозділів закладу вищої освіти: фінансово-господарських підрозділів, відділу персоналу (кадрів), деканатів (інститутів), бібліотеки, приймальної комісії інститутів (деканатів), бібліотеки, приймальної комісії тощо;
- форма освіти (очна, заочна, дистанційна, змішана);
- система забезпечення якості освіти.

Зупинимось більш детально на складових електронного урядування.

Електронний документообіг є основою електронного урядування, оскільки він регламентує порядок роботи з документами. Ефективно організований електронний документообіг дозволяє: скоротити тривалість процесу реєстрації вхідної, вихідної та іншої кореспонденції; створювати та працювати з електронними резолюціями, цифровим підписом; створювати та погоджувати електронні документи.

Важливою складовою електронного урядування є електронна демократія (е-демократія), яка стала сучасною формою демократії, головною метою якої є забезпечення прозорості прийняття управлінських рішень органами урядування.

Очевидним є те, що е-демократія є віртуальною демократією, що характеризується використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Саме стрімкий розвиток цифровізації суспільства створив передумови для залучення громадян до процесу прийняття управлінських рішень із використанням базових інструментів електронної демократії (е-голосування, е-вибори, е-опитування, е-звернення, е-петиції, е-консультації тощо).

Втілення електронного урядування в освітній процес закладу вищої освіти має на меті підвищення рівня та якості освіти. Е-урядування у сфері освіти передбачає новітні способи комунікації з учасниками освітнього процесу, нові способи надання освітніх послуг та інформації.

Використання засобів інтернету та мобільного зв'язку розширило можливості трансформації взаємодії між органами урядування та здобувачами вищої освіти. Застосування інформаційних комунікаційних технологій дає можливості розширити студентську аудиторію та сприяє досягненню високих результатів завдяки можливостям онлайн дискусій та сучасних методів навчання, адміністрація закладу вищої освіти забезпечує швидке і якісне обслуговування, що підвищує ефективність управління [4, с. 300].

Ще однією перевагою електронного урядування у сфері освіти є можливість здійснювати ефективний моніторинг академічних стандартів, використання інформаційних та комунікаційних технологій для покращання освітніх послуг, залучення студентів до процесу вироблення та прийняття рішень, забезпечення прозорості та ефективності управління [5, с. 236].

Ефективне використання онлайн-послуг в освітньому секторі може значно підвищити ефективність чинної системи, зменшити витрати та підвищити прозорість функціонування різних відомств. У широкому розумінні електронне управління у сфері освіти забезпечує краще надання послуг і поширення інформації для студентів та адміністрацій закладів освіти за допомогою електронних засобів [1, с. 66].

«E-governing» має стати сучасним інструментом для адміністрації закладу вищої освіти, даючи такі переваги:

- встановлення партнерських відносин між університетом, громадським сектором і приватним підприємництвом і відповідно переведення освітньої установи з відносин наукової співпраці до серйозної конкуренції на ринку освітніх послуг;
- залучення інститутів (факультетів) та здобувачів вищої освіти до участі в управлінні;
- прозорість у процесі адміністрування, управління та прийому;
- вдосконалення адміністративних процесів освітніх послуг з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- надання інтерактивних освітніх послуг споживачам освітніх послуг (запити на отримання документів, подання заяв тощо);
- зміна стратегії і технології освітнього процесу через використання ефективних методів навчання, створення нової інфраструктури, спрямованої на максимальне наближення освітніх послуг до споживача.

Освітні послуги зазнали суттєвого покращення завдяки електронному урядуванню та розвитку комп'ютерних технологій.

Розвиток комп'ютерних технологій став однією з перспективних платформ для розвитку сучасної системи дистанційної освіти,

електронного навчання (e-learning), мобільного навчання (m-learning), які ефективно використовуються для різноманітних форм навчання [6, с. 80].

Інтернет-технології знівеливали географічні бар'єри та дозволили розширити можливості заочного навчання через дистанційну форму (електронне навчання), яка має такі можливості:

- розміщення навчальних матеріалів для студентів на різних платформах;
- розширення можливостей контролю якості навчання через проведення дискусій, використання чатів, самоконтролю;
- інтерактивна співпраця учасників освітнього процесу;
- можливість постійного оновлення навчальних курсів, коригування помилок.

Основними перевагами дистанційного (електронного) навчання є:

- актуальність – можливість застосування найсучасніших педагогічних та методичних розробок;
- зручність – здобуття освіти без відриву від основної діяльності, відсутність обмежень у просторі і часі для засвоєння матеріалу;
- економічна ефективність – здешевлює собівартість освітніх послуг для закладу вищої освіти, оскільки мінімілізується задіявання навчальних приміщень та ресурсів.

Е-навчання визначатиме майбутню структуру закладів вищої освіти. Парадигма електронного навчання докорінно змінює роль викладача та здобувача вищої освіти. Тепер студент стає головним учасником освітньої технології. Освітній процес будується у формі сервісу – викладач, інформація, навчальні ресурси. Онлайн-методи мають значно ширші можливості порівняно з традиційними методами навчання. У середовищі е-навчання відбувається постійна освітня підтримка, учасники освітнього процесу мають можливість комунікувати між собою, відвідувати веб-сайти та переглядати навчальні матеріали незалежно від їхнього часу та місця розташування.

Елементи е-урядування забезпечили електронну інформаційну інфраструктуру для спрощення надання послуг, зменшення дублювання та підвищення рівня та швидкості обслуговування за нижчою ціною. Це дає змогу створювати, керувати та обмінюватися інформацією в електронному вигляді між різними відділами закладу освіти [1, с. 67].

Тобто інформація, що зафіксована один раз, може бути спільно використана всіма авторизованими користувачами. Це дає змогу уникнути повторного введення тієї самої інформації неодноразово, коли студент звертається до нового відділу університету для отримання

послуг, що значно полегшує життя студентам, даючи їм змогу сприймати адміністрацію як єдиний орган, що взаємодіє з багатьма незв'язаними суб'єктами, які працюють у різних місцях закладу вищої освіти. Студенти можуть отримати інформацію, пов'язану з процесами та процедурами університету, через систему онлайн без взаємодії з будь-яким офіційним представником університету [7, с. 187].

Одним із перших кроків до впровадження електронного урядування у сферу освіти в Україні було створення 13 липня 2011 року постановою Кабінету Міністрів України № 752 «Єдиної державної електронної бази з питань освіти» (далі – ЄДЕБО). Документ визначає, що ЄДЕБО є автоматизованою системою збирання, реєстрації, оброблення, зберігання та захисту відомостей і даних із питань освіти [8]. З 2012 року ЄДЕБО забезпечує супроводження вступної кампанії до закладів вищої освіти. З 2014 року заклади освіти почали використовувати дані ЄДЕБО для виготовлення студентських (учнівських) квитків державного зразка, а з 2015 року виготовлення документів про вищу та професійну (професійно-технічну) освіту відбувається на підставі даних Єдиної державної електронної бази з питань освіти. Уся інформація, що міститься в ЄДЕБО, крім персональних даних та інформації з обмеженим доступом, є доступною у форматі відкритих даних [8].

За власною побудовою модель електронного урядування України подібна до моделей інших країн. На електронній сторінці Міністерства освіти і науки України можна отримати інформацію за такими показниками: про міністерство, діяльність, новини, державні закупівлі, публічна інформація, зв'язки з громадськістю та засобами масової інформації, вакансії, адреса, телефонні довідники різних департаментів та їх e-mail. Проведений аналіз розвитку електронного урядування у сфері освіти України дає змогу говорити про те, що інформаційні матеріали охоплюють широкий спектр освітніх послуг. Утім, у сфері освітніх послуг України ще не всі елементи електронного урядування використовуються на повну потужність. Тобто, не всю інформацію можна знайти в режимі online, а наявна інформація часто є дубльованою, обмеженою також є можливість взаємодіяти з державними службовцями за допомогою чату чи форуму [9, с. 164].

У процесі формування української моделі електронного урядування у сфері освіти було б корисно запозичити найкращі практики світового досвіду функціонування електронного урядування. Досвід англо-американської моделі електронного урядування у сфері освіти може

бути корисним для України в аспекті модернізації державного управління – збільшення можливостей самостійного пошуку інформації в online-режимі, без безпосереднього контакту з держслужбоцем. З досвіду електронного урядування країн Європейського Союзу доцільно було б запозичити організаційну структуру урядової сторінки. Суб'єкти навчального процесу у зарубіжних країнах не залишаються наодинці з проблемами вибору якісних online-послуг, адже їм пропонує такі послуги держава, чого суттєво не вистачає в нашій системі електронного урядування освітніх послуг. Досвід Австралії може бути корисним щодо запозичення частини концепції побудови моделі електронного поділу користувачів на категорії отримання послуг (громадяни держави – іноземці, громадяни, які шукають інформацію з початкової, середньої або вищої школи та ін.) [9, с. 165].

Сучасне управління оперує такими економічними категоріями як ефективність та результативність. Ефективність використання наявних засобів у суб'єкта діяльності є обернено пропорційною до витрат та її оцінка обов'язково повинна враховувати особливості галузевої приналежності та стратегічну ціль діяльності. Результативність віддзеркалює успішність діяльності. Тому важливим завданням для суб'єктів діяльності є пошук шляхів прискорення відтворювальних процесів та можливості більш економічного та ефективного залучення інвестиційних ресурсів для підвищення ефективності діяльності та конкурентоздатності, результативності діяльності через запровадження інноваційних технологій і модернізацію засобів праці [10, с. 72].

Висновки. Електронне урядування здатне змінити сутність управління, зробити його більш прозорим, створює передумови для трансформації та розвитку освітнього процесу відповідно до сучасних запитів, а також забезпечує реальну участь споживачів освітніх послуг в управлінських процесах. Щодо успішності та перспектив реалізації проекту запровадження електронного урядування у сфері вищої освіти в Україні, то необхідно зазначити, що деякі елементи е-урядування вже функціонують. Однак необхідно враховувати той факт, що запровадження електронного урядування – це масштабний і довгостроковий проект.

Отримання переваг електронного урядування у сфері освіти не зводиться до лише до комп'ютеризації освітніх послуг. Сучасними викликами у трансформації сфери освіти є швидка адаптація до змін відповідно до запитів споживачів освітніх послуг. Для досягнення цілей ефективного урядування та вирішення таких проблем, як глобалізація, міжнародна конкуренція та сучасні досягнення науки і тех-

ніки, необхідно впровадити всі елементи електронного врядування у сфері освіти.

Електронне врядування дозволяє закладам вищої освіти бути конкурентоздатними. Застосування електронного урядування спонукає викладачів до пошуку та запровадження в освітній процес нових методів навчання та способів викладання, а студентам – пропонує альтернативний спосіб навчання, створивши середовище, в якому вони можуть навчатися поза аудиторією.

Електронне урядування докорінно змінює способи взаємодії студентів із вищими навчальними закладами, що породжує нові концепції управління.

Дослідження особливостей функціонування найбільш відомих моделей електронного урядування у сфері освіти дозволяє стверджувати, що всі моделі мають як свої переваги та такі недоліки. Запозичення досвіду зарубіжних країн у сфері електронного урядування освітніх послуг дозволить створити в Україні свою успішну модель та модернізувати вже існуючі напрацювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Косарев Т. В., Лазебна І. В., Пасик-Косарева Н. О. Забезпечення системи освіти елементами електронного урядування. Публічне управління і адміністрування в Україні. *Механізми державного управління*. 2019. Вип. 10. С. 65–69.
2. Романчук О. З., Бисара Ю. М., Берч В. В., Нечипорук Г. Ю., Чечерський В. І. Електронне урядування: конституційно-правове дослідження : монографія. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2021. 196 с.
3. Воляник Г. М., Шутка С. Є. Цифрова економіка – бізнес-акселератор соціально-економічного розвитку суспільства у сучасних реаліях. Львів : СПОЛОМ, 2021. 248 с. С. 62–65.
4. Dubey R., Dr. Ahmad E. E-Governance in Education – New Horizons. *International Journal of Science and Research*. 2016. Vol. 5. No 9. P. 300–302.
5. Fry K. E-Learning Markets and Providers: some issues and prospects. *Training and Education*. 2001. No 4. P. 233–239.
6. Пасик Н. Методологія впровадження моделей змішаного навчання. *Використання моделі змішаного навчання при викладанні іноземних мов : тези доповідей*. 2018. С. 80–83.
7. Alsakameh A. A. A., Hong S. C. The Impact of Electronic Management on Human Resource Development. *International Journal of Science and Research*. 2015. Vol. 4. No 11. P. 185–190.
8. Єдина державна електронна база з питань освіти. URL: <https://info.edbo.gov.ua/about>
9. Застрожнікова І. В. Зарубіжний досвід електронного урядування сфери освіти в Україні. *Науковий вісник : Державне управління*. 2020. № 2(4). С. 160–167.
10. Воляник Г. М., Шутка С. Є., Колінько Н. І. Аналіз забезпеченості основними засобами та управління ефективністю їх використання суб'єктом господарювання державного сектору. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2021. Т. 31. № 6. С. 68–73.